

Додаток
до рішення Вищої ради правосуддя

19 січня 2023 року № 1/0/15-23

**Зауваження і пропозиції Вищої ради правосуддя
до проєкту постанови Кабінету Міністрів України
«Про затвердження Державної антикорупційної програми
на 2023–2025 роки»**

Вища рада правосуддя (далі також – ВРП) підтримує необхідність прийняття проєкту постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної антикорупційної програми на 2023–2025 роки», однак водночас наголошує на необхідності доопрацювання окремих положень у сфері правосуддя з огляду на таке.

У проблемі 2.1.1 пункту 2.1 розділу 2 «Запобігання корупції у пріоритетних сферах» додатка 1 до Державної антикорупційної програми (далі – ДАП) зазначено: *«У суспільстві спостерігається тенденція щодо збільшення рівня недовіри до органів у системі правосуддя. Закон не визначає доброчесність як кваліфікаційну вимогу до членів Вищої ради правосуддя і Вищої кваліфікаційної комісії суддів України».*

Варто зазначити, що твердження щодо збільшення рівня недовіри до судової влади, ВРП та Вищої кваліфікаційної комісії суддів України (далі також – ВККСУ) не є такими, що підтверджуються будь-якими реальними дослідженнями серед професійної спільноти чи широкого кола споживачів судових послуг.

Необґрунтованим видається твердження про недовіру до ВККСУ, оскільки, як зазначено, соціологічне дослідження проведене у 2019 році, однак із 7 листопада 2019 року на підставі Закону України від 16 жовтня 2019 року № 193-ІХ «Про внесення змін до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» та деяких законів України щодо діяльності органів суддівського врядування» (далі – Закон № 193-ІХ) ВККСУ припинила роботу і не здійснювала повноважень, тому не зрозуміло, на підставі яких показників проведене таке дослідження та наскільки воно актуальне на цей час.

Із набранням чинності законами України від 14 липня 2021 року № 1635-ІХ «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо порядку обрання (призначення) на посади членів Вищої ради правосуддя та діяльності дисциплінарних інспекторів Вищої ради правосуддя» та від

13 липня 2021 року № 1629-ІХ «Про внесення змін до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» та деяких законів України щодо відновлення роботи Вищої кваліфікаційної комісії суддів України» в законах України «Про Вищу раду правосуддя» та «Про судоустрій і статус суддів» встановлено законодавчу вимогу щодо перевірки на доброчесність членів ВРП, ВККСУ, забезпечено створення Етичної ради, яка має здійснювати оцінку на відповідність критеріям доброчесності кандидатів у члени ВРП та перевірити на відповідність критеріям доброчесності та професійної етики діючих членів ВРП, а також щодо утворення допоміжного органу Вищої ради правосуддя для проведення конкурсу на зайняття посади членів Вищої кваліфікаційної комісії суддів України – Конкурсної комісії. У зв'язку із цим включення очікуваного стратегічного результату 2.1.1.1 розділу 2 додатка 1 до ДАП – «незмінність та чинність відповідних змін» є недоречним, враховуючи, що зазначені зміни відбулися, в тому числі в межах виконання Україною міжнародних зобов'язань. ВРП пропонує переглянути відповідні очікувані стратегічні результати, зважаючи на прийняті зміни та доповнення до законодавства України.

У проблемі 2.1.1 пункту 2.1 розділу 2 «Запобігання корупції у пріоритетних сферах» додатка 1 до ДАП вказано: *«... існуючі на даний час механізми запобігання та врегулювання конфлікту інтересів у діяльності членів Вищої ради правосуддя та Вищої кваліфікаційної комісії суддів України не були дієвими на практиці, адже не убезпечили від вчинення дій чи прийняття рішень в умовах реального конфлікту інтересів. Так, положення ч. 2 ст. 35-1 Закону України «Про запобігання корупції» передбачають загальне правило, згідно з яким у разі виникнення реального чи потенційного конфлікту інтересів у особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, порівняної до неї особи, яка входить до складу колегіального органу (комітету, комісії, колегії тощо), вона не має права брати участь у прийнятті рішення цим органом. Разом із тим, відповідно до ст. 100 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» відвід члена Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, щодо якого наявні дані про конфлікт інтересів, не є безумовним – рішення про відвід (самовідвід) ухвалюється більшістю голосів членів Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, які беруть участь у засіданні. Аналогічне положення існує також щодо порядку розгляду відводів членів Вищої ради правосуддя (ч. 5 ст. 33 Закону України «Про Вищу раду правосуддя»). При цьому, на практиці можуть виникнути ситуації, коли у всіх членів Вищої ради правосуддя чи Вищої кваліфікаційної комісії суддів України буде однаковий*

приватний інтерес, або коли констатація факту наявності конфлікту інтересів призведе до втрати можливості ухвалювати відповідні рішення».

Слід зазначити, що для цього твердження відсутні будь-які аналітичні матеріали чи звіти за результатами експертних опитувань щодо невідомості передбачених чинним законодавством механізмів запобігання та врегулювання конфлікту інтересів у діяльності членів ВРП та ВККСУ.

Відсутні також будь-які конкретні факти щодо прийняття членами ВРП рішень в умовах потенційного чи реального конфлікту інтересів.

В Антикорупційній програмі Вищої ради правосуддя на 2021–2025 роки, затвердженій рішенням Вищої ради правосуддя від 1 липня 2021 року № 1445/0/15-21 (у редакції рішення Вищої ради правосуддя від 2 вересня 2021 року № 1935/0/15-21), погодженій наказом Національного агентства з питань запобігання корупції (далі – НАЗК) від 18 листопада 2021 року № 740/21, передбачено розроблення у другому півріччі 2022 року Порядку розкриття приватного інтересу під час виконання посадовими особами Вищої ради правосуддя своїх повноважень.

Вказаний проект порядку розроблений секретаріатом ВРП на виконання заходів, передбачених Антикорупційною програмою Вищої ради правосуддя на 2021–2025 роки.

Враховуючи зазначене, при формулюванні очікуваного стратегічного результату 2.1.1.3 пп. 2.1.1.3.2 у додатку 2 до ДАП відсутня потреба у передбаченні розроблення та прийняття закону, який би усунув наявні проблеми щодо механізмів запобігання та врегулювання конфлікту інтересів у діяльності ВРП, оскільки вказані питання врегульовано Законом України від 21 грудня 2016 року № 1798-VIII «Про Вищу раду правосуддя» (далі – Закон № 1798-VIII) та Порядком розкриття приватного інтересу під час виконання посадовими особами Вищої ради правосуддя своїх повноважень. Підготовлені НАЗК Методичні рекомендації щодо застосування окремих положень Закону України «Про запобігання корупції» стосовно запобігання та врегулювання конфлікту інтересів, дотримання обмежень щодо запобігання корупції» від 21 жовтня 2022 року № 13 також підтверджують відсутність такої потреби. У зв'язку із цим видається необґрунтованим встановлення такого показника (індикатора) досягнення очікуваного стратегічного результату в п. 2.1.1.3 у додатку 1 до ДАП.

У проблемі 2.1.1 пункту 2.1 розділу 2 «Запобігання корупції у пріоритетних сферах» додатка 1 до ДАП міститься така інформація: «... на практиці також виникали проблеми із обґрунтованістю та прозорістю виставлення балів, прийняття рішень у Вищій раді правосуддя та Вищій

кваліфікаційній комісії суддів України під час процедур добору суддів чи кваліфікаційного оцінювання. Наприклад, під час кваліфікаційного оцінювання суддів Вищою кваліфікаційною комісією суддів України не вказувало, яку конкретно кількість балів визначено окремо за кожним із десяти показників за положенням про проходження кваліфікаційного оцінювання, що унеможливило громадський контроль за процесом оцінювання». У зв'язку із цим відповідно до п. 2.1.1.4 розділу 2 додатка 1 до ДАП очікуваний стратегічний результат є таким: «Запроваджено відкритий і поіменний спосіб прийняття рішень членами Вищої кваліфікаційної комісії суддів України та Вищої ради правосуддя у процедурах добору кандидатів для призначення на посаду судді (з можливістю встановити кореляцію виставлених кандидатам балів з критеріями оцінювання)».

Слід зазначити, що відповідно до статті 37 Закону № 1798-VIII рішення щодо кандидата на посаду судді ухвалюється на засіданні ВРП. Засідання ВРП у пленарному складі, на якому розглядається питання щодо внесення подання про призначення судді на посаду, є повноважним, якщо в ньому бере участь не менше чотирнадцяти членів ВРП. Рішення щодо внесення Президентіві України подання про призначення судді на посаду вважається ухваленим, якщо за нього проголосувало не менше чотирнадцяти членів ВРП.

Крім того, процедура прийняття рішень на засіданнях ВРП передбачена та детально визначена в Регламенті Вищої ради правосуддя (далі – Регламент). Зокрема, пунктом 9.2 Регламенту визначено, що рішення ухвалюється більшістю членів ВРП, які беруть участь у засіданні ВРП у пленарному складі чи її органу, якщо інше не визначено Законом України «Про Вищу раду правосуддя». Відповідно до пункту 9.3 Регламенту член ВРП чи її органу під час ухвалення рішення голосує «За» або «Проти».

Пунктом 9.4 Регламенту визначено, що рішення ВРП, її органів ухвалюється на засіданні ВРП, її органів, якщо інше не визначено Законом України «Про Вищу раду правосуддя». У випадках, визначених цим Законом, рішення ВРП, її органів ухвалюється у нарадчій кімнаті, бути присутніми у якій іншим особам, крім членів ВРП чи Дисциплінарної палати, які мають право голосу при ухваленні рішення, забороняється. Рішення ухвалюється відкритим голосуванням, якщо інше не встановлено Законом України «Про Вищу раду правосуддя», за допомогою електронної системи в такий спосіб, що унеможливило б голосування іншої особи замість члена ВРП. Після закінчення кожного голосування за допомогою електронної системи його результати висвітлюються на інформаційному табло електронної системи в

залі засідань та оголошуються головуючим на засіданні. У разі відсутності технічної можливості здійснювати голосування за допомогою електронної системи голосування здійснюється шляхом фіксування волевиявлення члена ВРП – «За» або «Проти» у протоколі (відомості про голосування) згідно з формою, затвердженою ВРП, яка є додатком 3 до Регламенту.

Таким чином, Законом № 1798-VIII та Регламентом Вищої ради правосуддя врегульовано питання щодо відкритого способу прийняття рішень членами ВРП у процедурах добору кандидатів для призначення на посаду судді.

Водночас у статті 6 Конституції України зазначено, що державна влада в Україні здійснюється на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу та судову. Органи законодавчої, виконавчої та судової влади здійснюють свої повноваження у встановлених Конституцією України межах і відповідно до законів України.

У правовій та демократичній країні забезпечення реалізації конституційно-правового принципу поділу державної влади є головним завданням системи взаємних стримувань і противаг. Саме через дотримання цього принципу забезпечується ефективне співробітництво органів законодавчої, виконавчої та судової влади як єдиної державної влади в країні.

Відповідно до статті 4 Закону України від 2 червня 2016 року № 1402-VIII «Про судоустрій і статус суддів» (далі – Закон № 1402-VIII) судоустрій і статус суддів в Україні визначаються Конституцією та законом. Зміни до цього Закону можуть вноситися виключно законами про внесення змін до Закону України «Про судоустрій і статус суддів».

Чинне законодавство не надає НАЗК повноважень визначати організаційні засади функціонування судової влади. Питання щодо зайняття посади судді та щодо кар'єри судді є виключно предметом правового регулювання Конституції України та Закону № 1402-VIII.

У проблемі 2.1.2 пункту 2.1 розділу 2 «Запобігання корупції у пріоритетних сферах» додатка 1 до ДАП зазначено: *«Процедури кваліфікаційного оцінювання суддів та конкурсні процедури потребують удосконалення та розробки чітких і передбачуваних критеріїв (індикаторів) доброчесності та професійної етики. Доброчесність та професійна етика як стандартні вимоги до суддів недостатньо впроваджені на практиці, а оцінювання цих вимог не завжди є прозорим та передбачуваним.*

Різні органи, залучені до проведення кваліфікаційного оцінювання суддів (кандидатів на посади судді), застосовують різні підходи та різні стандарти доказування при оцінці доброчесності та професійної етики

суддів чи відповідних кандидатів. Найкращі практики, зокрема, запроваджені Громадською радою міжнародних експертів, не враховуються належно органами суддівського врядування.

Відсутні вимоги та належно визначені процедури оцінювання кандидатів на посаду судді (поза процедурою кваліфікаційного оцінювання) на відповідність критерію доброчесності. Громадська рада доброчесності не бере участі у процедурах добору суддів поза процедурою кваліфікаційного оцінювання, з приводу чого Європарламент висловлював жаль у резолюції від 11 лютого 2021 року щодо виконання Угоди про асоціацію з Україною в ЄС. Інституційна спроможність, ресурси та роль Громадської ради доброчесності потребують посилення з урахуванням попереднього досвіду її діяльності.

Дотепер не завершене передбачене Конституцією України кваліфікаційне оцінювання щодо більш як 2000 суддів. Також залишається значною кількістю вакантних суддівських посад і вона також перевищила 2000 станом на кінець 2021 року. «Пропускна здатність» Вищої кваліфікаційної комісії суддів України у доборі суддів та проведенні кваліфікаційного оцінювання не дозволяла забезпечувати якісне й всебічне оцінювання суддів (кандидатів на посади суддів) за критеріями компетентності, доброчесності та професійної етики. Причини цього полягали, зокрема, в неоптимальних організаційних рішеннях щодо окремих етапів процедур добору та оцінювання.

Відсутність затвердженої професіограми судді не дозволяє сформуванню єдині очікування в усіх заінтересованих сторін щодо оцінки якостей кандидатів на суддівські посади, не сприяє об'єктивному та безсторонньому визначенню відповідності суддів (кандидатів на посади судді).

Система визначення балів для суддів (кандидатів на посаду судді) під час здійснення Вищою кваліфікаційною комісією суддів України процедур добору суддів та кваліфікаційного оцінювання не є оптимальною: розподіл балів між «об'єктивними» та «суб'єктивними» складовими не є збалансованим; відсутні чіткі правила щодо виставлення балів кандидатам залежно від продемонстрованих ним якостей. Це також сприяє недостатній обґрунтованості та неналежній вмотивованості рішень Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, створює невиправдану надмірну дискрецію».

Слід наголосити, що з порушеного питання Венеціанська комісія як дорадчий орган Ради Європи з питань конституційного права зазначала, що

оцінювання суддів України щодо професіоналізму, етичності та доброчесності є надзвичайним заходом, який має бути обмеженим у часі та вимагає найвищої міри обережності, має здійснюватися швидко та ефективно¹.

Згідно із частиною п'ятою статті 78 Закону № 1402-VIII порядок складення кваліфікаційного іспиту, методика оцінювання кандидатів визначаються положенням, що затверджується ВККСУ. Рішенням ВККСУ від 3 листопада 2016 року № 143/зп-16 затверджено Положення про порядок та методологію кваліфікаційного оцінювання, показники відповідності критеріям кваліфікаційного оцінювання та засоби їх встановлення.

Венеціанська комісія у Висновку № 969/2019 CDL (2019) 027 зазначила, зокрема, що судді, призначені до Верховного Суду, пройшли процес, який визнано таким, що відповідав європейським стандартам добору суддів, що було позитивним результатом попередніх реформ².

Згідно з пунктом 48 Висновку № 10 Консультативної ради європейських суддів (далі – КРЕС) від 21–23 листопада 2007 року (далі – Висновок № 10) «для підтримання незалежності судової влади визначальним є те, щоб призначення та просування по службі суддів були незалежними та не здійснювалися Парламентом або виконавчою владою».

Крім того, в пункті 50 Висновку № 10 зазначається, що «повинна існувати повна прозорість в умовах відбору кандидатів так, щоб судді та суспільство самі могли переконатися в тому, що призначення зроблено виключно на підставі заслуг кандидата, його кваліфікації, здібностей, чесності, почуття незалежності, безсторонності та ефективності».

Згідно зі змінами, внесеними до Конституції України у 2016 році, суддя обіймає посаду безстроково, а призначення на посаду судді здійснюється за конкурсом.

Законом № 1402-VIII закріплено порядок добору та призначення на посаду судді, зокрема визначено стадії та особливості їх проходження.

На підставі внесених до Конституції України змін повноваження суддів, призначених на посаду строком на п'ять років, припиняються із закінченням строку, на який їх було призначено; такі судді можуть бути призначені на

¹ Висновок Венеціанської комісії від 26 жовтня 2015 року № CDL-AD (2015) 027. Пункти 38, 44. URL: <https://vkksu.gov.ua/userfiles/doc/visnovok%2026.pdf> (дата звернення: 03.09.2019).

² Висновок № 969/2019 CDL (2019) 027 Європейської комісії «За демократію через право» (Венеціанська комісія). Україна. Висновок щодо змін до законодавчих актів, які регулюють статус Верховного Суду та органів суддівського врядування прийнято Венеціанською комісією на її 121-му пленарному засіданні (Венеція, 6-7 грудня 2019 р.). URL: <https://www.echr.com.ua/document/visnovok-shhodo-zmin-do-zakonodavchix-aktiv-yaki-regulyuyut-status-verxovnogo-sudu-ta-organiv-suddivskogo-vryaduvannya/> (Дата звернення: 21.07.2020).

посаду судді в порядку, визначеному законом.

Верховна Рада України, приймаючи рішення про необхідність участі суддів, повноваження яких припинилися у зв'язку із закінченням строку, на який їх було призначено, у конкурсі на зайняття посади судді, діяла в межах своїх конституційних повноважень щодо реалізації вимог підпункту 4 пункту 16¹ розділу XV «Перехідні положення» Конституції України. Участь таких суддів у цьому конкурсі на загальних засадах узгоджується з вимогами частини першої статті 8, частин першої, п'ятої, шостої статті 126, частини другої статті 128 Конституції України.

Крім того, частиною першою статті 81 Закону № 1402-VIII визначено, що спеціальною процедурою призначення на посаду судді апеляційного суду, вищого спеціалізованого суду або Верховного Суду для цілей цього Закону вважається процедура призначення на посаду судді відповідного суду осіб, які відповідають одній із вимог, визначених частиною першою статті 28, частиною першою чи другою статті 33, частиною першою статті 38 Закону № 1402-VIII відповідно.

Зокрема, статтею 28 Закону № 1402-VIII закріплено, що суддею апеляційного суду може бути особа, яка відповідає вимогам до кандидатів на посаду судді, за результатами кваліфікаційного оцінювання підтвердила здатність здійснювати правосуддя в апеляційному суді, а також відповідає одній із таких вимог: 1) має стаж роботи на посаді судді не менше п'яти років; 2) має науковий ступінь у сфері права та стаж наукової роботи у сфері права щонайменше сім років; 3) має досвід професійної діяльності адвоката, в тому числі щодо здійснення представництва в суді та/або захисту від кримінального обвинувачення щонайменше сім років; 4) має сукупний стаж (досвід) роботи (професійної діяльності) відповідно до вимог, визначених пунктами 1–3 цієї частини, щонайменше сім років.

Таким чином, порядок призначення на посаду судді апеляційної інстанції визначений Законом № 1402-VIII. Крім того, Закон № 1402-VIII встановлює порядок призначення на посаду судді першої інстанції та Верховного Суду.

Слід також зазначити, що згідно зі статтею 89 Закону № 1402-VIII суддя зобов'язаний проходити підготовку для підтримання кваліфікації в Національній школі суддів України. Суддя проходить підготовку для підтримання кваліфікації не рідше одного разу на три роки. Час такої підготовки не може бути меншим 40 академічних годин упродовж кожних трьох років перебування на посаді судді.

Національна школа суддів України проводить підготовку суддів для підтримання кваліфікації відповідно до необхідності вдосконалення їхніх знань, вмінь і навичок залежно від досвіду роботи суддів, рівня і спеціалізації суду, де вони працюють, а також з урахуванням їхніх індивідуальних потреб. Із цією метою Національна школа суддів України організовує тренінги, які є обов'язковими в межах підготовки, а також тренінги, які суддя має право обрати залежно від своїх потреб.

Відповідно до статті 90 Закону № 1402-VIII регулярне оцінювання судді впродовж перебування на посаді проводиться з метою виявлення індивідуальних потреб судді щодо вдосконалення, стимулювання його до підтримання кваліфікації на належному рівні та професійного зростання.

Порядок проведення регулярного оцінювання суддів відповідає рекомендаціям КРЕС. Зокрема, у пункті 56 Висновку № 10 зазначено, що «оцінювання не повинно зводитися до визначення рівня правової підготовки та загальних професійних якостей суддів, а й включати більш особистісну інформацію, таку як особисті якості та уміння спілкуватися. Якщо практика суддівської роботи передбачає особливі технічні навички та особисті якості, було б бажано прийти до певного спільного рішення на європейському рівні щодо їх ідентифікації. У цьому відношенні судова рада повинна відігравати головну роль у визначенні загальних критеріїв оцінювання. Проте судова рада не повинна замінити собою відповідний судовий орган, наділений повноваженнями з проведення оцінювання окремих суддів».

Отже, відновлення процедур добору суддів, а також завершення процедури кваліфікаційного оцінювання суддів залежить від початку роботи ВРП та відновлення роботи ВККСУ, оскільки відповідно до вимог частин шостої, сьомої статті 95 Закону № 1402-VIII саме ВРП приймає рішення про призначення або відмову у призначенні відібраних Конкурсною комісією кандидатів на вакантні посади членів ВККСУ.

Крім того, ВРП наголошує, що вдосконалення процедури кваліфікаційного оцінювання та конкурсних процедур за відсутності встановлених законом підстав для призначення кваліфікаційного оцінювання, передбачених частиною четвертою статті 83 Закону № 1402-VIII, не повинно призвести до повторного оцінювання тих суддів, які пройшли таке кваліфікаційне оцінювання під час процедур первинного кваліфікаційного оцінювання, конкурсних процедур чи процедур добору, про що зазначала Венеціанська комісія у Висновку № 17 (2014) від 24 жовтня 2014 року.

У пункті 2.1 розділу 2 «Запобігання корупції у пріоритетних сферах» додатка 1 до ДАП також не було враховано та, відповідно, не передбачено у додатку 2 до ДАП необхідних заходів з імплементації XV Рекомендації GRECO щодо запобігання корупції в системі правосуддя, висловленої у Звіті в рамках четвертого оцінювання «Запобігання корупції серед народних депутатів, суддів, прокурорів»: «... (ii) більш чітко визначити завдання та повноваження Громадської ради доброчесності, забезпечити такий її склад, до якого б входили різні представники суспільства, та посилити норми щодо конфліктів інтересів, зокрема шляхом запровадження ефективного механізму контролю».

Відповідно до частини першої статті 87 Закону № 1402-VIII Громадська рада доброчесності (далі – ГРД) утворюється з метою сприяння ВККСУ у встановленні відповідності судді (кандидата на посаду судді) критеріям професійної етики та доброчесності для цілей кваліфікаційного оцінювання.

НАЗК при опрацюванні ДАП не врахувало, що чинним законодавством не визначено чітко статус ГРД – це суб'єкт владних повноважень чи інститут громадянського суспільства, а також не визначено обсяг її повноважень та відповідальності.

У Фінальному звіті Ради Європи про результати моніторингу діяльності Громадської ради доброчесності (2017) експертами Проекту Ради Європи «Підтримка впровадженню судової реформи в Україні» вказано, що «усі рішення судової ради про призначення, просування по службі, оцінку, дисциплінарну відповідальність та будь-які інші рішення, що стосуються кар'єри суддів, повинні бути обґрунтованими (пункт 92 Висновку КРЕС № 10 (2007) про судову раду на службі суспільству). Однак через вказані у Звіті недоліки щодо нерелевантності інформації, оцінювання судових рішень та різних підходів до конкретних фактів можна дійти висновку, що окремі затверджені Громадською радою доброчесності висновки були необґрунтованими або частково необґрунтованими, внаслідок чого були скасовані у подальшому».

Слід також звернути увагу на пункти 36, 37 та 38 Висновку № 17 (2014) КРЕС, якими визначено, що суддя, якого оцінюють, має бути поінформований про те, хто проводить оцінювання, суддя повинен мати можливість заявити про відвід будь-кого з оцінювачів, який може виявитись упередженим. З метою захисту незалежності судочинства оцінювання має проводитися лише суддями. Можуть застосовуватись інші засоби оцінювання, однак необхідно уникнути проведення оцінювання іншими

сторонніми органами; інші органи не можуть мати можливості впливати на процес оцінювання.

КРЕС зазначає, що інші професійні особи, які можуть зробити корисний внесок у процес оцінювання, можуть брати в ньому участь. Однак необхідно, щоб такі оцінювачі, по-перше, мали достатній досвід та обізнаність стосовно судової системи для того, щоб належним чином оцінювати роботу суддів, а по-друге, їхня роль має бути лише допоміжною.

У консультативному висновку ВРП до проекту Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» щодо забезпечення участі Громадської ради доброчесності у оцінюванні на відповідність займаній посаді судді», реєстраційний № 3534 від 25 травня 2020 року, затвердженому рішенням ВРП від 9 липня 2020 року № 2077/0/15-20, наголошено, що з огляду на висновки Венеційської комісії (висновок Венеційської комісії ОБСЄ / БДІПЛ щодо Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 30 червня 2017 року, пункти 74–76) рішення Громадської ради доброчесності повинні мати рекомендаційний характер для суб'єкта прийняття відповідних рішень³.

Стосовно другої частини пункту (ii) XV Рекомендації GRECO щодо запобігання корупції у системі правосуддя, висловленої у Звіті в рамках четвертого оцінювання «Запобігання корупції серед народних депутатів, суддів, прокурорів», слід наголосити, що механізму контролю за врегулюванням конфлікту інтересів у діяльності членів ГРД Закон № 1402-VIII не містить. Це питання потребує законодавчого врегулювання.

Разом із тим Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII «Про запобігання корупції», яким визначені механізми контролю за конфліктом інтересів у діяльності державного колегіального органу, також не може бути застосований, оскільки ГРД не є державним колегіальним органом у розумінні цього Закону та не є суб'єктом владних повноважень. Із часу набрання чинності Законом № 1402-VIII до статті 87 цього Закону не вносилися зміни, які запроваджували б механізм такого контролю, конкретизували б її статус, порядок формування та організаційно-правові засади її діяльності.

Підпункт 2.1.1.2.3 додатка 2 до ДАП має бути видалений, зважаючи на те, що у чинній редакції статті 95-1 Закону № 1402-VIII та статті 9-1 Закону № 1798-VIII передбачено, що до складу таких органів (Конкурсної Комісії та Етичної Ради) входять: три особи з числа суддів або суддів у відставці,

³Рішення Вищої ради правосуддя від 9 липня 2020 року № 2077/0/15-20 «Про надання консультативного висновку до законопроекту № 3534» (<https://www.hcj.gov.ua/doc/doc/403>).

запропоновані Радою суддів України; одна особа, запропонована Радою прокурорів України; одна особа, запропонована Радою адвокатів України; одна особа, запропонована Національною академією правових наук України в особі Президії.

Відповідно до пункту 50 розділу XII «Прикінцеві та перехідні положення» Закону № 1402-VIII, пункту 23-1 розділу III «Прикінцеві та перехідні положення» Закону № 1798-VIII перший склад таких органів (Конкурсної Комісії та Етичної Ради) у виключному порядку формується з: трьох осіб із числа суддів або суддів у відставці, запропонованих Радою суддів України, та трьох осіб, запропонованих міжнародними та іноземними організаціями.

При цьому голоси представників міжнародних та іноземних організацій є вирішальними під час роботи таких органів.

Таким чином, видається, що запропонований захід спрямований на заміну у складі Конкурсної комісії та Етичної ради представників Ради прокурорів України, Ради адвокатів України та Національної академії правових наук України на представників Громадської ради доброчесності з наданням їм ключової ролі в діяльності таких органів.

Однак, по-перше, якого-небудь доречного обґрунтування вжиття такого заходу та його доцільності у проєкті ДАП не наведено, хоча такі зміни матимуть вкрай істотний і вирішальний характер.

По-друге, деформуватиметься підхід до вирішення суддівської долі, який значною мірою та на постійній основі не залежатиме від суддів, що суперечить основоположним засадам, у тому числі наведеним ВРП у позиції по проєкту ДАП.

По-третє, чинним законодавством (стаття 87 Закону № 1402-VIII) ГРД визначено як консультативний орган ВККСУ, утворений з метою сприяння у встановленні відповідності судді (кандидата на посаду судді) критеріям професійної етики та доброчесності для цілей кваліфікаційного оцінювання. При цьому наділення консультативного органу (опосередковано) такими ключовими правами у сфері правосуддя, суперечитиме його природі, зважаючи, зокрема, на відсутність обов'язків і відповідальності).

По-четверте, реалізація такого заходу може породжувати конфлікт інтересів між членами ВККСУ і ГРД, оскільки у складі ВККСУ будуть особи, призначення яких залежало від рішень органу, фактично сформованого ГРД, у частині ключових членів.

По-п'яте, можливим наслідком є ускладнення роботи Конкурсної Комісії та Етичної Ради з огляду на потенційні конфлікти інтересів поміж

кандидатами та членами Конкурсної Комісії чи Етичної Ради, які є представниками громадянського суспільства, делегованими ГРД, що призводитиме до заявлення відводів і непрацездатності органів.

По-шосте, оцінка актуальної процедури добору суддів (у контексті формування Верховного Суду) міжнародними партнерами засвідчила його позитивний характер, натомість було висловлено певні застереження щодо недоліків у діяльності ГРД (про що зазначено у позиціях ВРП по проєкту ДАП щодо висновків Венеційської комісії).

Таким чином, ефективність запропонованого заходу не зрозуміла, зважаючи на відсутність відповідного обґрунтування.

У проблемі 2.1.2 пункту 2.1 розділу II «Запобігання корупції у пріоритетних сферах» додатка 1 до ДАП необхідно виключити два останні речення другого абзацу, а саме: «Громадська рада доброчесності не бере участі у процедурах добору суддів поза процедурою кваліфікаційного оцінювання, з приводу чого Європарламент висловлював жаль у резолюції від 11 лютого 2021 року щодо виконання Угоди про асоціацію з Україною в ЄС. Інституційна спроможність, ресурси та роль Громадської ради доброчесності потребують посилення з урахуванням попереднього досвіду її діяльності.».

У зв'язку із цим необхідно виключити з колонки «Показник (індикатор) досягнення» очікуваного стратегічного результату пункту 2.1.2.2 проблеми 2.1.2 пункту 2.1 розділу II «Запобігання корупції у пріоритетних сферах» додатка 1 до ДАП підпункти «б», «в», «г». Пункт «г» доцільно викласти у такій редакції: «ВККСУ сприяє членам ГРД під час здійснення визначених законом повноважень». Також доцільно виключити підпункт 2 пункту 2.1.2.2 «сформовано та функціонує Секретаріат Громадської ради доброчесності».

У проблемі 2.1.3 пункту 2.1 розділу 2 «Запобігання корупції у пріоритетних сферах» додатка 1 до ДАП зазначено: «Прозорість здійснення розгляду дисциплінарних скарг, здійснення дисциплінарних проваджень щодо суддів, а також перегляду рішень Дисциплінарних палат Вищої ради правосуддя залишається недостатньою, що знижує довіру до відповідних органів. Деякі з підстав для притягнення суддів до дисциплінарної відповідальності не визначені достатньо чітко, щоб суддя мав змогу прогнозувати свою поведінку. Відповідна рекомендація GRECO залишається невиконаною.

На практиці виникають випадки, за яких судді, щодо яких здійснюється дисциплінарне провадження, ще до його завершення звільняються з посад на підставі заяв про відставку. Також відсутні дієві механізми підтримання

високих стандартів поведінки суддями у відставці через обмежене коло підстав для припинення відставки.

Дотепер звільнення судді з посади через невиконання обов'язку щодо підтвердження законності джерел походження майна є можливим лише внаслідок дисциплінарного провадження, хоча після конституційних змін щодо правосуддя 2016 року ця підстава для звільнення визначена окремо й існує доцільність у запровадженні окремої процедури для перевірки законності джерел походження майна поза дисциплінарним провадженням.

Після одного з рішень Конституційного Суду України втратило чинність положення Кримінального кодексу України, яке встановлювало кримінальну відповідальність за постановлення завідомо неправосудного вироку, рішення, ухвали або постанови. Раніше на практиці відповідне положення неодноразово використовувалось для впливу на суддів, оскільки не були запроваджені дієві та ефективні процедури, що запобігли б цьому».

Відповідно до Закону України від 14 липня 2021 року № 1635-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо порядку обрання (призначення) на посади членів Вищої ради правосуддя та діяльності дисциплінарних інспекторів Вищої ради правосуддя», який набрав чинності 5 серпня 2021 року (далі – Закон № 1635-IX), у секретаріаті ВРП передбачена служба дисциплінарних інспекторів як самостійний структурний підрозділ, який утворюється для реалізації повноважень ВРП щодо здійснення дисциплінарного провадження стосовно суддів та діє за принципом функціональної незалежності від ВРП.

Відповідно до частини четвертої статті 28 Закону № 1635-IX дисциплінарний інспектор ВРП:

- 1) проводить попередню перевірку дисциплінарної скарги, переданої йому за результатами автоматизованого розподілу справ;
- 2) аналізує матеріали дисциплінарних справ;
- 3) збирає у разі необхідності інформацію, документи, інші матеріали;
- 4) готує проєкти ухвал і рішень дисциплінарної палати та Вищої ради правосуддя у межах дисциплінарного провадження стосовно судді;
- 5) аналізує матеріали за скаргами на рішення у дисциплінарних справах стосовно суддів і прокурорів, готує проєкти висновків та рішень Вищої ради правосуддя;
- 6) аналізує та узагальнює практику здійснення дисциплінарних проваджень та ухвалені рішення про притягнення або відмову у притягненні судді до дисциплінарної відповідальності.

Згідно з пунктом 6 розділу II «Прикінцеві та перехідні положення» Закону № 1635-IX конкурс на зайняття посад дисциплінарних інспекторів ВРП оголошується після завершення оцінювання відповідності членів ВРП (крім Голови Верховного Суду) критеріям професійної етики та доброчесності, але не пізніше одного року з дня набрання чинності цим Законом.

При цьому Законом № 1635-IX не визначено порядок розгляду дисциплінарних скарг, які на момент набрання чинності цим Законом та до моменту формування служби дисциплінарних інспекторів перебували на розгляді у членів ВРП, а також справ, розгляд яких розпочато Дисциплінарними палатами ВРП, скарг на рішення про притягнення до дисциплінарної відповідальності судді чи прокурора.

З метою недопущення порушення вимог Закону № 1635-IX 5 серпня 2021 року ВРП ухвалила рішення № 1809/0/15-217 про зупинення розподілу між членами ВРП скарг щодо дисциплінарного проступку судді (дисциплінарних скарг), поданих відповідно до Закону України «Про судоустрій і статус суддів», та скарг на рішення про притягнення до дисциплінарної відповідальності судді чи прокурора.

За результатами четвертого раунду оцінювання GRECO на 76-му пленарному засіданні затвердила Оціночний звіт щодо України, в якому зазначила про необхідність більш чіткого формулювання визначення дисциплінарних правопорушень, які стосуються поведінки суддів. Зокрема, рекомендовано замінити фразу «норми суддівської етики та стандарти поведінки, які забезпечують суспільну довіру до суду» більш чітким і конкретним формулюванням відповідного правопорушення⁴.

Підстави дисциплінарної відповідальності судді визначені статтею 106 Закону № 1402-VIII. Частина перша вказаної статті містить перелік діянь судді, що можуть становити об'єктивну сторону дисциплінарного проступку. При цьому порушення етичних норм становить самостійну підставу дисциплінарної відповідальності судді (пункт 3 частини першої цієї статті).

Більш чітке визначення підстав дисциплінарної відповідальності судді вимагає внесення змін до статті 106 Закону № 1402-VIII, але дисциплінарна відповідальність судді не повинна розглядатися як фактор підвищення ефективності судової системи. Цей інститут повинен застосовуватись лише

⁴Четвертий раунд оцінювання. Запобігання корупції серед народних депутатів, суддів та прокурорів (<https://rm.coe.int/grecoeval4rep-2016-9-p3-76-greco-19-23-2017-/1680737206>).

для тих випадків, де є серйозні порушення суддею правил етики та стандартів поведінки⁵.

Відповідно до чинного законодавства ВРП не є суб'єктом законодавчої ініціативи. Згідно з пунктом 15 частини першої статті 3 Закону України «Про Вищу раду правосуддя» ВРП надає обов'язкові до розгляду консультативні висновки щодо законопроектів з питань утворення, реорганізації чи ліквідації судів, судоустрою і статусу суддів, узагальнює пропозиції судів, органів та установ системи правосуддя стосовно законодавства щодо їх статусу та функціонування, судоустрою і статусу суддів. Однак у Законі України «Про Регламент Верховної Ради України» не визначено, який статус мають консультативні висновки ВРП до законопроектів при ухваленні відповідних законів.

Необхідно передбачити внесення змін до законодавства України щодо рівня оплати праці дисциплінарних інспекторів, який би запобігав можливим корупційним ризикам у їхній діяльності, а також створення відповідного структурного підрозділу у структурі служби дисциплінарних інспекторів для організаційно-технічного забезпечення їхньої діяльності.

Виключити з колонки «Показник (індикатор) досягнення» очікуваного стратегічного результату пункту 2.1.3.1 проблеми 2.1.3 пункту 2.1 розділу II «Запобігання корупції у пріоритетних сферах» додатка 1 до ДАП **підпункт «в» пункту 1.**

За результатами аналізу застосування статті 375 Кримінального кодексу України (далі – КК України) та з метою захисту незалежності суддів та авторитету правосуддя у щорічних доповідях про стан забезпечення незалежності суддів та авторитету правосуддя в Україні за 2017–2020 роки ВРП неодноразово наголошувала на необхідності виключення статті 375 із КК України.

Враховуючи Рішення Конституційного Суду України від 11 червня 2020 року № 7-р/2020 у справі за конституційним поданням 55 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України статті 375 КК України, ВРП не підтримала законопроекти № 3500, № 3500-1, № 3500-3 та вважає законопроект № 3500-2, яким пропонується виключити статтю 375 із КК України, таким, що має бути підтриманий (рішення від 30 червня 2020 року № 2014/0/15-20).

У проблемі 2.1.4 пункту 2.1 розділу 2 «Запобігання корупції у пріоритетних сферах» додатка 1 до ДАП зазначено: «Попри законодавчо

⁵Висновки та рекомендації за результатами міжнародної конференції та семінару по темі дисциплінарної відповідальності суддів та прокурорів в Україні від 19–21 жовтня 2018 року, місто Київ.

встановлене обмеження щодо перебування однієї особи на адміністративній посаді в суді протягом двох строків поспіль, на практиці зустрічаються випадки повного ігнорування цього правила суддями. Це зумовлює необхідність запровадження інших підходів до визначення суддів, що обіймають адміністративні посади, аби такі ситуації були усунуті.

Хоча у законодавстві вже закріплені норми щодо широкого застосування сучасних інформаційних технологій при здійсненні правосуддя, вони все ще не втілені на практиці – зокрема, через лише часткове запровадження Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи (далі – ЄСІТС). Низка справ могла би без шкоди правам та законним інтересам учасникам проваджень розглядатись судами в електронній формі незалежно від місцезрештування суду й сторін, що також зменшувало б корупційні ризики й оптимізувало рівень навантаження на суддів.

Поступово впроваджуються альтернативні способи врегулювання спорів: раніше набрало чинності законодавство про медіацію, а наразі на розгляді Верховної Ради України перебуває законопроект щодо удосконалення діяльності третейських судів.

Виконання судових рішень є недостатньо ефективним, зокрема, через обмежені можливості виконання судових рішень приватними виконавцями, а також через необґрунтовані мораторії щодо примусового виконання рішень, боржниками за якими є державні підприємства. Потребуються також зміни законодавства, спрямовані на забезпечення ефективного виконання рішень міжнародних арбітражів в Україні.

З огляду на обмеженість фінансових ресурсів, які наявні у публічному секторі України, у т.ч. для судової системи, існує потреба в пошуку шляхів більш ефективного використання наявних обмежених ресурсів. Після запровадження конституційних змін щодо правосуддя у 2016 році, оптимізації системи адміністративно-територіального устрою в Україні, так і не було системно переглянуто мережу місцевих судів, що є важливим задля забезпечення доступу до правосуддя та ефективного використання обмежених ресурсів. На практиці виникали ситуації, за яких розмір суддівської винагороди обмежувався».

Одним з очікуваних стратегічних результатів у пункті 2.1.4.5 заплановано запровадження регламентів прозорого планування і розподілу бюджетних ресурсів у судовій системі на підставі об'єктивних та чітко визначених критеріїв; забезпечення проведення аудиту діяльності Державної судової адміністрації України, зокрема щодо фінансово-господарського

забезпечення судів та органів судової влади, управління об'єктами державної власності, що належать до сфери її управління.

До показників (індикаторів) його досягнення віднесено, з-поміж іншого, затвердження та застосування нормативів кадрового, фінансового, матеріально-технічного та іншого забезпечення судів, затвердження та застосування регламентів прозорого планування і розподілу бюджетних ресурсів у судовій системі на підставі об'єктивних та чітко визначених критеріїв, зокрема з урахуванням нормативів кадрового, фінансового, матеріально-технічного та іншого забезпечення судів.

З метою виконання очікуваного стратегічного результату 2.1.4.5 у додатку 2 до ДАП передбачено, зокрема, заходи 2.1.4.5.3–2.1.4.5.8, які стосуються розроблення, проведення консультацій та затвердження нормативів кадрового, фінансового, матеріально-технічного та іншого забезпечення судів, а також регламентів прозорого планування і розподілу бюджетних ресурсів у судовій системі.

Враховуючи викладене, варто зазначити, що підпунктом 14 пункту 6 Положення про Державну судову адміністрацію України, затвердженого рішенням Вищої ради правосуддя від 17 січня 2019 року № 141/0/15-19, встановлено повноваження Державної судової адміністрації України щодо розробки та подання на затвердження Вищій раді правосуддя нормативів кадрового, фінансового, матеріально-технічного та іншого забезпечення судів.

Згідно з пунктом 17 частини першої статті 3 Закону України «Про Вищу раду правосуддя» Вища рада правосуддя затверджує за поданням Державної судової адміністрації України нормативи кадрового, фінансового, матеріально-технічного та іншого забезпечення судів.

Відповідно до частини четвертої статті 126 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» до завдань суддівського самоврядування належить, з-поміж іншого, вирішення питань щодо участі у визначенні потреб кадрового, фінансового, матеріально-технічного та іншого забезпечення судів та контроль за додержанням установлених нормативів такого забезпечення.

З огляду на зазначене процес розроблення та затвердження нормативів кадрового, фінансового, матеріально-технічного та іншого забезпечення судів визначено чинним законодавством, тоді як щодо розроблення та затвердження регламентів прозорого планування і розподілу бюджетних ресурсів у судовій системі на підставі об'єктивних та чітко визначених критеріїв, зокрема з урахуванням нормативів кадрового, фінансового,

матеріально-технічного та іншого забезпечення судів, відповідне законодавче врегулювання відсутнє.

Статтею 19 Конституції України визначено, що органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України.

Вища рада правосуддя наразі не наділена повноваженнями доопрацьовувати та затверджувати регламенти прозорого планування і розподілу бюджетних ресурсів у судовій системі, що може ускладнити / унеможливити виконання заходу 2.1.4.5.8 «Доопрацювання, затвердження регламенту прозорого планування і розподілу бюджетних ресурсів у судовій системі на підставі об'єктивних та чітко визначених критеріїв, його оприлюднення», визначеного в додатку 2 до ДАП, відповідальним виконавцем щодо якого визначена Вища рада правосуддя (за згодою).

Стосовно **очікуваного стратегічного результату 2.1.4.7 – «розмір суддівської винагороди, передбачений Законом України «Про судоустрій і статус суддів», не обмежується на підставі інших нормативно-правових актів»,** наведеного в додатку 1 до ДАП у межах проблеми 2.1.4, варто зауважити таке.

Формулювання назви цього очікуваного результату передбачає його відношення лише до питань розміру суддівської винагороди, однак не стосується оплати праці працівників апаратів судів, органів та установ системи правосуддя.

Разом із тим до показників (індикаторів) досягнення цього очікуваного стратегічного результату віднесено як ненабрання чинності законами чи іншими нормативно-правовими актами, якими визначався б розмір суддівської винагороди без внесення змін до Закону України «Про судоустрій і статус суддів», так і набрання чинності законом, яким визначено мінімальний розмір посадового окладу державного службовця апарату суду / працівника патронатної служби суду з огляду на встановлений законом базовий розмір посадового окладу судді відповідного суду; коефіцієнти збільшення розмірів посадових окладів державних службовців та працівників патронатної служби апаратів судів різних інстанцій та регіонів; максимальні розміри стимулюючих виплат для державних службовців та працівників патронатної служби апаратів судів тощо.

Крім того, додаток 2 до ДАП у частині заходів, виконання яких спрямовано на досягнення очікуваного стратегічного результату 2.1.4.7, містить єдиний захід 2.1.4.7.1 «Супроводження розгляду проекту закону

«Про внесення змін до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» щодо врегулювання питання оплати праці працівників судів» (реєстровий № 6311 від 16 листопада 2021 року) у Верховній Раді України (в тому числі, у разі застосування до нього Президентом України права вето)», який фактично стосується лише питання оплати праці працівників апаратів судів, органів та установ системи правосуддя (державних службовців та працівників патронатних служб), однак жодним чином не врегульовує питання розміру суддівської винагороди.

Водночас у частині заявленого очікуваного результату – «розмір суддівської винагороди, визначений Законом України «Про судоустрій і статус суддів», не обмежено на підставі інших нормативно-правових актів» варто наголосити на проблемах, які потребують розв'язання з урахуванням Рішення Конституційного Суду України від 11 березня 2020 року № 4-р/2020 у справі № 1-304/2019 (7155/19).

Відповідно до статті 135 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» суддівська винагорода регулюється цим Законом та не може визначатися іншими нормативно-правовими актами. Суддівська винагорода складається з посадового окладу та доплат за вислугу років, перебування на адміністративній посаді в суді, науковий ступінь, роботу, що передбачає доступ до державної таємниці. Базовий розмір посадового окладу судді відповідного суду становить певну кількість прожиткового мінімуму для працездатних осіб, розмір якого встановлено на 1 січня календарного року.

Однак законами України «Про Державний бюджет України на 2021 рік» та «Про Державний бюджет України на 2022 рік» було передбачено окремий розмір прожиткового мінімуму для працездатних осіб, який встановлюється для визначення базового посадового окладу судді, – 2102 грн (дорівнює прожитковому мінімуму для працездатних осіб, установленому Законом України «Про Державний бюджет України на 2020 рік» на 1 січня 2020 року), тоді як прожитковий мінімум для працездатних осіб станом на 1 січня щороку зростає: Законом України «Про Державний бюджет України на 2021 рік» він був визначений у розмірі 2270 грн, а Законом України «Про Державний бюджет України на 2022 рік» – 2481 гривня.

На жаль, подібна практика була застосована державою і на 2023 рік: при визначеному Законом України «Про Державний бюджет України на 2023 рік» із 1 січня 2023 року прожитковому мінімуму для працездатних осіб 2684 грн окремо встановлено прожитковий мінімум для працездатних осіб, який застосовується для визначення базового розміру посадового окладу судді, – 2102 гривні.

При цьому Вища рада правосуддя під час бюджетних процесів на відповідні бюджетні роки наголошувала представникам Уряду та Парламенту, що подібне обмеження суддівської винагороди є посяганням на гарантії незалежності суддів та є недопустимим, однак відповідна позиція не була взята до уваги при розробленні та прийнятті зазначених законів.

Не вирішеним наразі є також питання компенсації недоотриманої суддівської винагороди за період дії обмежень, встановлених Законом України від 13 квітня 2020 року № 553-IX «Про внесення змін до Закону України «Про Державний бюджет України на 2020 рік», враховуючи Рішення Конституційного Суду України від 28 серпня 2020 року № 10-р/2020.

В умовах критичного рівня фінансування виплата компенсацій за позовами суддів зі стягнення на їхню користь недоотриманої суддівської винагороди в окремих випадках призводить до порушення законодавства у частині строків та розмірів виплати суддівської винагороди та/або блокування рахунків розпорядників бюджетних коштів, адже виконання рішень судів щодо стягнення цих коштів здійснювалося, як правило, не за рахунок бюджетної програми «Виконання рішень судів на користь суддів та працівників апаратів», а в межах бюджетних асигнувань на суддівську винагороду територіальних управлінь Державної судової адміністрації України (щодо місцевих загальних судів), місцевих спеціалізованих та апеляційних судів.

Водночас наразі залишається невирішеним питання щодо можливого законодавчого закріплення обов'язку держави взяти на себе зобов'язання щодо виплати недоотриманої суддівської винагороди з метою гарантування суддям здійснення такої компенсації в позасудовому порядку.

Щодо **очікуваного стратегічного результату 2.1.4.2** *«Забезпечено здійснення електронного судочинства, у тому числі шляхом запровадження можливості розгляду онлайн певних категорій справ незалежно від місцезнаходження сторін і суду, що, зокрема, сприяє рівномірному розподілу справ між судами і суддями»*, визначеного в додатку 1 до ДАП у межах проблеми 2.1.4, варто зазначити таке.

До показників (індикаторів) досягнення цього очікуваного стратегічного результату віднесено, з-поміж іншого, реалізацію всіх визначених законом функцій Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи (далі також – ЄСІТС). Відповідно, додатком 2 до ДАП до заходів, виконання яких спрямовано на досягнення очікуваного стратегічного результату 2.1.4.2, віднесено, зокрема, захід 2.1.4.2.7 – розроблення програмного забезпечення та запровадження технічного устаткування, необхідних для забезпечення

реалізації повного функціоналу ЄСІТС за участі визначених за результатами конкурентних та прозорих публічних закупівель постачальників / виконавців (у тому числі щодо розширення функціоналу ЄСІТС з урахуванням положень процесуального законодавства та щодо забезпечення судів засобами інформатизації (серверним, мережевим та комп'ютерним обладнанням, зокрема сканерами)), строк виконання якого визначено на січень 2023 року – березень 2024 року з урахуванням Плану дій СЕРЕJ на 2022–2025 роки: «Цифровізація для кращого правосуддя», прийнятого на 37-му пленарному засіданні СЕРЕJ.

Разом із тим, за інформацією Державної судової адміністрації України, одним з основних негативних факторів, який не дає можливості розширювати та вдосконалювати функціонал впроваджених підсистем ЄСІТС, а також розробляти нові її підсистеми, є відсутність бюджетних асигнувань. Зокрема, розпочата у 2018 році робота з розроблення та/або доопрацювання підсистем (модулів) ЄСІТС була зупинена у зв'язку з відсутністю асигнувань у Державному бюджеті України на 2020, 2021 та 2022 роки.

Попри вказані складнощі, ВРП 17 серпня 2021 року було затверджене розроблене Державною судовою адміністрацією України Положення про порядок функціонування окремих підсистем (модулів) Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи. Положенням визначено порядок функціонування в судах та органах системи правосуддя окремих підсистем (модулів) Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи, зокрема підсистем «Електронний кабінет», «Електронний суд» та підсистеми відеоконференцзв'язку; порядок вчинення процесуальних дій в електронній формі з використанням таких підсистем; особливості використання в судах та органах системи правосуддя іншого програмного забезпечення в перехідний період до початку функціонування Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи у складі всіх підсистем (модулів).

Із 5 жовтня 2021 року почали працювати три підсистеми Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи: «Електронний кабінет», «Електронний суд» та підсистема відеоконференцзв'язку.

Станом на кінець 2021 року підсистемами «Електронний кабінет» та «Електронний суд» скористалися 114 тис. осіб, що дало змогу надіслати майже 420 тис. процесуальних документів. Підсистемою відеоконференцзв'язку скористалися майже 50 тис. користувачів, що забезпечило проведення майже 300 тис. судових засідань. За допомогою

системи відеоконференцзв'язку суди проводять близько 3 тис. засідань у режимі відеоконференцій на тиждень.

Упродовж 2021 року ВРП використовувала в роботі модуль «Електронний кабінет» підсистеми «Електронний суд», завдяки чому повідомлення про втручання в діяльність суддів щодо здійснення правосуддя, заяви щодо несумісності, дисциплінарні скарги можна було подавати до ВРП не лише в письмовій, а й в електронній формі через вказаний модуль або надсилати на офіційну електронну адресу ВРП. У 2021 році через вказаний електронний кабінет до ВРП надійшло понад 540 дисциплінарних скарг та заяв щодо несумісності.

Враховуючи зазначене вище, подальші кроки можливі після проведення незалежного технічного та фінансового аудиту діяльності ЄСІТС незалежним органом, визначеним ВРП. Також необхідно передбачити розроблення Державною судовою адміністрацією України відповідного технічного завдання та напрямів подальшого вдосконалення сервісів і модулів з подальшим затвердженням Вищою радою правосуддя.

Під час підготовки проекту Закону України «Про Державний бюджет України на 2023 рік» до першого читання Вища рада правосуддя зверталася до очільників комітетів Верховної Ради України з питань бюджету та з питань правової політики, зокрема наголошуючи на важливості розвитку електронного судочинства в Україні, яке є одним зі способів забезпечення покращення доступу до правосуддя та потенційного скорочення видатків на матеріально-технічне забезпечення діяльності органів судової влади. Вища рада правосуддя висловила прохання під час опрацювання вказаного законопроєкту розглянути питання щодо можливості збільшення видатків бюджету для головних розпорядників бюджетних коштів системи правосуддя на 2023 рік, зокрема для Державної судової адміністрації України на видатки розвитку – 1 867,0 млн грн, з яких 490,4 млн грн на інформатизацію судів, органів та установ системи правосуддя, 12,5 млн грн на придбання комплексів технічного захисту інформації, 608,2 млн грн на програмні продукти для функціонування ЄСІТС, її окремих підсистем та модулів тощо.

З листопада 2022 року Закон України «Про Державний бюджет України на 2023 рік» прийнято Верховною Радою України, однак видатки розвитку для Державної судової адміністрації України в ньому не передбачені взагалі.

Підсумовуючи наведені критичні застереження до пункту 2.1 розділу 2 додатка 1 «Очікувані стратегічні результати з виконання Державної антикорупційної програми на 2023–2025 роки» та пункту 2.1 розділу 2 додатка 2 «Заходи з виконання Державної антикорупційної програми на

2023–2025 роки» до Державної антикорупційної програми на 2023–2025 роки проєкту постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної антикорупційної програми на 2023–2025 роки», Вища рада правосуддя вкотре наголошує, що винятково важливим є дотримання балансу між запровадженням антикорупційних механізмів та забезпеченням реальних гарантій діяльності інститутів, у яких ці механізми застосовуються. Досягнення цілей подолання корупції не повинно супроводжуватися запровадженням невинуватених процедур, які за своїм змістом нівелюють гарантії незалежності судової влади, дотримання гарантій незалежності суддів, що завдають шкоди авторитету судової влади та Вищої ради правосуддя, яка є незалежним конституційним органом державної влади та суддівського врядування, а також державному органу суддівського врядування – Вищій кваліфікаційній комісії суддів України. Тому при розробленні відповідних заходів у проєкті Державної антикорупційної програми на 2023–2025 роки слід дотримуватися конституційно-правового принципу поділу державної влади, що забезпечить ефективне співробітництво.

Усунення корупційних ризиків у судочинстві є, без сумніву, пріоритетним завданням у діяльності не лише антикорупційних органів, а й судової влади.